Kunnskapsdepartementet

Dato: 19.11.2026

Høringssvar NOU 2026: 14 Kunstig intelligens i høyere utdanning - I kunnskapens tjeneste

Creo – forbundet for kunst og kultur takker for muligheten til å komme med innspill til utredningen om kunstig intelligens i høyere utdanning.

Creo ser at kunstig intelligens kan gi betydelige muligheter innenfor utdanning, forskning, kunstnerisk utviklingsarbeid og skapende virksomhet. Vi er ikke motstandere av ny teknologi, men det er avgjørende at den teknologiske utviklingen skjer innenfor juridisk og etisk forsvarlige rammer, og at den ikke skjer på bekostning av kunstnernes og kulturarbeidernes rettigheter, inntektsgrunnlag eller kunstneriske frihet.

Creo vil i dette høringssvaret særlig konsentrere seg om de opphavsrettslige og etiske problemstillingene knyttet til utvikling og bruk av generativ kunstig intelligens, samt de langsiktige konsekvensene denne teknologien kan få for kunsten, kulturen og samfunnet.

En teknologi utviklet på andres arbeid

Creo er tilfreds med at utvalget så tydelig problematiserer hvordan dagens generative KI-modeller er utviklet, og hvilke opphavsrettslige og etiske utfordringer dette innebærer.

Utvalget skriver på side 67:

> *«Å trene en grunnmodell på et åndsverk uten rettighetsavklaring er, om ikke alltid et eklatant brudd på opphavsretten, i tydelig spenning med intensjonen bak opphavsrettslovgivning.»*

Videre skriver utvalget på samme side:

> *«Det er i denne sammenhengen problematisk at de største KI-selskapene er lite åpne om hvilke data de har trent modellene sine på.»*

På side 50 skriver så utvalget:

> *«Generative KI-modeller er trent på store mengder tekst, bilder, lyd, video og kode som kan være beskyttet av opphavsrett, uten at utviklerne nødvendigvis har innhentet samtykke.»*

Dette er problemstillinger Creo over lang tid har vært opptatt av, og som vi mener har fått altfor liten oppmerksomhet i den offentlige debatten om kunstig intelligens. Våre myndigheter har også – etter vårt syn – i alt forliten grad vektlagt disse problemstillingen i revisjon av lovverket på området.

Mange av dagens generative KI-modeller er utviklet gjennom omfattende bruk av menneskeskapt, opphavsrettslig vernet materiale, uten at rettighetshaverne hverken har gitt sitt samtykke eller mottatt vederlag for bruken. Det er snakk om enorme mengder av kunstnerisk, vitenskapelig og intellektuelt arbeid som danner grunnlaget for de kommersielle tjenestene teknologiselskapene nå tilbyr.

Vi står overfor det som kan bli et av de største ranene i menneskehetens historie.

Adresse: Brugata 19, 0186 Oslo
Telefon: 23 10 22 10. **E-post:** post@creokultur.no
Organisasjonsnummer: 982 708 257
www.creokultur.no

Det er etter Creos syn et grunnleggende paradoks at universiteter og høyskoler, som bygger sin virksomhet på prinsipper om akademisk redelighet, kildehenvisning, originalitet og respekt for andres intellektuelle arbeid, skal ta i bruk teknologi som kan være utviklet gjennom tilsidesettelse av nettopp disse prinsippene.

Det kan ikke være slik at vi stiller strengere krav til den enkelte students bruk av andres intellektuelle arbeid enn vi stiller til de globale teknologiselskapene som leverer verktøyene studentene skal benytte.

Skjev verdifordeling og den dobbelte skvisen

Creo merker seg særlig at utvalget også problematiserer de økonomiske konsekvensene for skapende og utøvende kunstnere. På side 50 skriver utvalget:

> *«Som følge av treningen kan disse åndsverkene inngå i KI-systemer som senere konkurrerer med eller erstatter kreativt menneskelig arbeid. Da oppstår det spørsmål om hvem som får ta del i verdiskapingen, og om KI-modellenes bruk av åndsverk undergraver de samme kreative miljøene som treningen er avhengig av.»*

Dette er en presis beskrivelse av det som vi i Creo omtaler som «den dobbelte skvisen».

På den ene siden bygger teknologiselskapene kommersielle tjenester på vederlagsfri bruk av allerede skapte verk og kunstneriske prestasjoner. På den andre siden brukes de samme tjenestene til å konkurrere med kunstnerne om fremtidige oppdrag, gjerne til en brøkdel av det det koster å engasjere en profesjonell kunstner.

Kunstnerne risikerer dermed både å miste inntekter fra det de allerede har skapt, og å miste muligheten til å tjene penger på det de ennå ikke har skapt.

Dette er ikke bare en opphavsrettslig problemstilling, men også en arbeidslivspolitisk, næringspolitisk og fordelingspolitisk utfordring.

Dersom samfunnet vårt skal ha tilgang til profesjonell, nyskapende kunst og kultur også i fremtiden, må det være mulig å ha kunstnerisk virksomhet som yrke og levebrød. En teknologiutvikling som systematisk svekker dette inntektsgrunnlaget vil på sikt også kunne svekke sitt eget kulturelle og kunnskapsmessige grunnlag.

Kunstnerisk ensretting og kulturell utarming

I tillegg til de juridiske og økonomiske problemstillingene mener Creo at utredningen i større grad burde ha drøftet de langsiktige kunstneriske og kulturelle konsekvensene av generativ kunstig intelligens.

Generativ KI baserer seg på å identifisere og kombinere mønstre i allerede eksisterende materiale. Selv om teknologien kan produsere nye kombinasjoner og uttrykk, er den grunnleggende avhengig av det som allerede er skapt.

Dersom en stadig større del av det som presenteres som ny kunst, i realiteten er maskinell resirkulering og rekombinering av tidligere skapt kunst, risikerer vi en gradvis kunstnerisk og kulturell utarming.

Adresse: Brugata 19, 0186 Oslo
Telefon: 23 10 22 10. **E-post:** post@creokultur.no
Organisasjonsnummer: 982 708 257
www.creokultur.no

Kunstens utvikling har til alle tider vært avhengig av menneskers evne og vilje til å utfordre etablerte sannheter, bryte med konvensjoner, ta kunstnerisk risiko og skape uttrykk som springer ut av levd liv, erfaringer og samfunnsmessige endringer.

Dersom algoritmer i økende grad blir premissleverandører for den kunstneriske produksjonen, risikerer vi at det etablerte, gjenkjennelige og statistisk sannsynlige forsterkes på bekostning av det nyskapende, uventede, utfordrende og grenseoverskridende. Vi kan få ett flatt og kjedelig kulturliv, og da et kulturliv som ikke kan oppfylle sitt mandat som en korreksjon til samfunnet ellers, et lim i samfunnet og et forstørrelsesglass for urettferdighet og skjevheter.

Dette kan få særlige konsekvenser for små språk- og kulturområder, minoritetskulturer og kunstneriske uttrykk som i utgangspunktet har begrenset kommersiell utbredelse.

Det er også grunn til å problematisere hva som skjer når KI-generert materiale i stadig større grad inngår i treningsgrunnlaget for nye generasjoner av KI-modeller. En slik utvikling kan føre til en selvforsterkende reproduksjon av eksisterende uttrykk, kulturelle skjevheter og estetiske konvensjoner.

For Creo handler derfor ikke denne debatten bare om hva kunstig intelligens gjør med kunstnernes levebrød, men også om hva kunstig intelligens gjør med kunsten selv.

Kunstutdanningene og utviklingen av menneskelig kreativitet

Creo mener at det er særlig viktig å være oppmerksom på disse problemstillingene innenfor høyere kunstfaglig utdanning.

Formålet med kunstutdanningene er ikke først og fremst å produsere kunstneriske produkter på en mest mulig effektiv måte. Det er å utvikle selvstendige, reflekterte, skapende og utøvende kunstnere med egne kunstneriske uttrykk, høy faglig kompetanse og evne til kritisk refleksjon.

Disse kunstneriske prosessene har en egenverdi. Det å prøve og feile, eksperimentere, utvikle håndverksmessige ferdigheter på svært høyt nivå og finne sitt eget kunstneriske uttrykk er en vesentlig del av utdanningen.

Dersom generativ KI overtar stadig større deler av disse prosessene, risikerer vi at studentene ikke utvikler den kompetansen som er nødvendig for selvstendig kunstnerisk virksomhet.

Creo mener derfor at det må skilles tydelig mellom bruk av kunstig intelligens som et verktøy for kunstnerisk utvikling og bruk av kunstig intelligens som erstatning for selve den kunstneriske prosessen.

Det må også sikres at kunstfaglige utdanninger fortsatt har tilstrekkelige ressurser til individuell undervisning, veiledning, praktisk utøvelse og menneskelig samhandling. Kunstig intelligens må ikke bli et påskudd for å redusere ressursbruken i disse utdanningene.

Det offentliges etiske ansvar ved anskaffelse og bruk av KI

Creo er særlig tilfreds med at utvalget problematiserer det ansvaret universiteter og høyskoler har som innkjøpere og brukere av KI-tjenester.

På side 147 skriver utvalget:

Adresse: Brugata 19, 0186 Oslo
Telefon: 23 10 22 10. **E-post:** post@creokultur.no
Organisasjonsnummer: 982 708 257
www.creokultur.no

«Generativ KI står i et problematisk og omstridt forhold til opphavsretten.»

Utvalget skriver videre:

«For det andre kan institusjonene ta hensyn til hvilken bruk de gjør av produkter og tjenester som er utviklet gjennom brudd på, eller i tvilsom aktelse for, opphavsretten.»

Og på side 149:

«Utvalget legger til grunn at opphavsrett ikke bare er et rettslig spørsmål, men også et etisk spørsmål.»

Videre skriver utvalget:

«Videre er det hensiktsmessig å prioritere løsninger som bygger på lisensiert eller rettighetsavklart materiale, der dette er mulig, eller som har tekniske mekanismer som reduserer risikoen for opphavsrettslige konflikter, selv om det kan innebære mindre kapable løsninger.»

Creo støtter disse vurderingene, men mener at utvalget kunne og burde ha gått lenger. Etter vårt syn bør det ikke være opp til den enkelte utdanningsinstitusjon om den ønsker å ta slike hensyn. Det må etableres nasjonale, forpliktende krav til etisk og opphavsrettslig forsvarlige anskaffelser av KI-tjenester.

Det offentlige stiller allerede en rekke krav til sine leverandører når det gjelder blant annet seriøse arbeidsvilkår, menneskerettigheter, miljø og bærekraft. Det er vanskelig å se hvorfor respekt for opphavsretten ikke også skal være et grunnleggende premiss ved offentlige anskaffelser.

Offentlige midler bør ikke bidra til å finansiere eller legitimere forretningsmodeller som bygger på ulovlig eller urettmessig tilegnelse av andres arbeid. Creo mener at disse prinsippene ikke bare bør gjelde for universitets- og høyskolesektoren, men for hele offentlig sektor.

Åpenhet, samtykke og retten til rimelig vederlag

Creo har i forbindelse med gjennomføringen av EUs digitalmarkedsdirektiv i norsk rett uttrykt betydelig bekymring for hvilke konsekvenser bestemmelsene om tekst- og datautvinning i direktivets artikkel 3 og 4 kan få for kunstnere og andre rettighetshavere. Bestemmelsene ble utformet før dagens generative KI-teknologi fikk sitt gjennombrudd, og før man fullt ut kunne overskue hvilke konsekvenser teknologien ville få for kunstnerøkonomien og opphavsretten.

Creo har derfor tatt til orde for at gjennomføringen av disse bestemmelsene bør utsettes og utredes nærmere i lys av den teknologiske og rettslige utviklingen. Dessverre lyttet ikke Stortinget til vårt innspill her, men vi håper at de endringene som er i gang på dette området i EU også vil få positive konsekvenser her i landet etter hvert.

En ordning hvor den enkelte rettighetshaver selv må reservere seg mot bruk av egne verk, såkalt opt-out, er etter vårt syn grunnleggende problematisk. Kunstnerne har i praksis ikke oversikt over, eller kontroll med, alle digitaliserte eksemplarer av egne verk og kunstneriske prestasjoner som sirkulerer på internett.

Det er urimelig at ansvaret for å hindre uautorisert bruk legges på den enkelte kunstner, fremfor på teknologiselskapene som ønsker å benytte materialet til kommersielle formål. Det må være KI-

Adresse: Brugata 19, 0186 Oslo
Telefon: 23 10 22 10. **E-post:** post@creokultur.no
Organisasjonsnummer: 982 708 257
www.creokultur.no

selskapenes ansvar å dokumentere at materialet de benytter, er lovlig innhentet og brukt, og at nødvendige rettigheter er klarert.

Creo mener at bruk av opphavsrettslig vernet materiale til kommersiell utvikling og trening av generative KI-modeller som hovedregel må bygge på samtykke eller lisensiering, og at rettighetshaverne må sikres en ufravikelig rett til rimelig vederlag. Dette må omfatte både opphavere, utøvende kunstnere og andre relevante rettighetshavere.

Kollektive avtaler og lisensieringsordninger

Creo merker seg også at utvalget på side 149 skriver:

> *«En løsning tilsvarende Kopinor-avtalen bør vurderes.»*

Creo støtter at det utvikles kollektive avtale- og lisensieringsordninger for bruk av opphavsrettslig vernet materiale i forbindelse med kunstig intelligens. Slike ordninger må imidlertid ikke begrenses til litterære og vitenskapelige verk. Også musikk, lydopptak, audiovisuelle verk, scenekunst, visuell kunst og utøvende kunstneres prestasjoner må omfattes av relevante ordninger. På de fleste områder finnes det allerede ferdige mekanismer for dette, som for eksempel gjennom TONO og Gramo.

Det må også skilles mellom rettighetsklarering av materiale som benyttes i utvikling og trening av selve KI-modellene, og rettighetsklarering av materiale som benyttes i den løpende bruken av KI-systemene.

Lisensieringsordninger må sikre reell forhandlingsmakt for rettighetshaverne og en rettferdig fordeling av verdiene som skapes. Slike ordninger må utvikles i tett samarbeid med kunstnerorganisasjonene og rettighetshavernes kollektive forvaltningsorganisasjoner.

Creos anbefalinger

På bakgrunn av ovennevnte ber Creo regjeringen om å:

- Innføre nasjonale og forpliktende etiske og opphavsrettslige krav ved offentlige anskaffelser og bruk av generativ kunstig intelligens.
- Stille krav til dokumentasjon av KI-modellenes treningsgrunnlag, materialets lovlige opprinnelse og gjennomførte rettighetsklareringer.
- Prioritere KI-modeller som er utviklet på grunnlag av lisensiert eller rettighetsavklart materiale.
- Sikre at kommersiell bruk av opphavsrettslig vernet materiale til KI-trening som hovedregel bygger på samtykke eller lisensiering, og en ufravikelig rett til rimelig vederlag.
- Styrke rettighetshavernes muligheter til innsyn, kontroll og håndheving av egne rettigheter.
- Legge til rette for kollektive avtale-, lisensierings- og vederlagsordninger som også omfatter både skapende og utøvende kunstnere.
- Utrede de langsiktige konsekvensene av generativ KI for kunstnerøkonomien, kunstnerisk kvalitet, kulturelt mangfold og kunstnerisk nyskaping.
- Utarbeide egne faglige og etiske retningslinjer for bruk av generativ KI i høyere kunstfaglig utdanning og kunstnerisk utviklingsarbeid.
- Sikre medbestemmelse og involvering av ansatte, tillitsvalgte, kunstnerorganisasjoner og rettighetshavere i utviklingen av nasjonale rammeverk for bruk av KI.

Adresse: Brugata 19, 0186 Oslo
Telefon: 23 10 22 10. **E-post:** post@creokultur.no
Organisasjonsnummer: 982 708 257
www.creokultur.no

Avsluttende merknader

Creo mener at den teknologiske utviklingen må understøtte, og ikke undergrave, menneskelig skaperevne, kunstnerisk ytringsfrihet og kulturelt mangfold. Respekt for opphavsretten er ikke et hinder for innovasjon. Tvert imot er opphavsretten en av de viktigste forutsetningene for at mennesker skal kunne investere tid, ressurser, kompetanse og kreativitet i å skape noe nytt.

Det er et samfunnsansvar å sikre at også fremtidige generasjoner har mulighet til å leve av å skape og utøve kunst, og at vi som samfunn har tilgang til levende, mangfoldige, utfordrende og nyskapende kunstneriske uttrykk. Vi kan ikke bygge fremtidens kunnskapssamfunn på manglende respekt for dem som har skapt kunnskapen, kunsten og kulturen teknologien bygger på. Teknologien skal tjene kunsten, kunnskapen og samfunnet – ikke undergrave deres eksistensgrunnlag.

Med vennlig hilsen

Hans Ole Rian
Forbundsleder
Creo – forbundet for kunst og kultur

Adresse: Brugata 19, 0186 Oslo
Telefon: 23 10 22 10. **E-post:** post@creokultur.no
Organisasjonsnummer: 982 708 257
www.creokultur.no